

Orientacions metodològiques per a la presentació de treballs acadèmics

Universitat
de les Illes Balears

Facultat
de Filosofia
i Lletres

Taula

Aclariment previ

1 L'organització del document

2 La divisió del text

3 L'alineació i l'interlineat

4 Els cossos

5 Les fonts

6 Els estils

6.1 La rodona

6.2 La cursiva

6.3 La negreta

6.4 La versaleta

7 Les citacions i les referències bibliogràfiques

7.1 El sistema autor-data

7.2 La llista de referències bibliogràfiques

7.3 El sistema amb notes al peu

7.4 Les referències a recursos electrònics

7.5 Fonts inèdites, filmografies, videografies i obres artístiques

7.6 Tractament de mapes i plànols

7.7 Els gestors de citacions i referències bibliogràfiques

8 Aspectes ortotipogràfics

8.1 Les cometes

8.2 El guió

8.3 Altres qüestions

9 Recomanacions finals

10 Referències bibliogràfiques

Aclariment previ

Aquest petit opuscle s'ha concebut amb la modesta finalitat que pugui servir de guia als estudiants d'aquesta Facultat, sobretot als de primer curs, perquè hi puguin consultar alguns aspectes bàsics que els poden ser útils en la confecció i la presentació de treballs acadèmics: ressenyes, notes de lectura, redaccions, treballs de curs...

Aquesta guia, doncs, no té pretensions d'exhaustivitat. Fins i tot, hi ha aspectes que, de manera deliberada, no s'hi tracten a causa de les particularitats que presenten en les diverses llengües en què, de manera previsible, hauran de redactar els alumnes — català, espanyol, anglès, portuguès, francès i alemany. La puntuació o l'ús de les majúscules en són els casos més clars. Sigui com sigui, la consulta dels treballs que es detallen a la llista de referències bibliogràfiques permetrà ampliar informacions que aquí es donen de manera escaïda i, eventualment, resoldre les qüestions que es puguin suscitar i que aquí ni tan sols es plantegen.

Finalment, cal advertir que les propostes que conté aquest document no són les úniques recomanables ni les úniques admissibles i, per tant, estan subjectes a les necessitats i —perquè no— al gustos de cada docent, que, si ho troba oportú, les pot adaptar a les particularitats de la seva assignatura o, fins i tot, en pot prescindir.

1 L'organització del document

No tots els documents que haureu de redactar tenen les mateixes característiques ni la mateixa finalitat: un treball de curs, per molt breu que sigui, és prou diferent d'una redacció. En general, però, podem dividir un document en tres parts: la portada, que en conté el títol i les referències a l'autor, a l'assignatura i al professor a qui va adreçat (les redaccions no tenen portada i solen constar d'un sol full); el cos del text, que en conté la part expositiva —si n'hi ha, la llista de referències bibliogràfiques també en fa part—, i les notes, que poden figurar a peu de pàgina o al final, sempre abans de la llista de referències bibliogràfiques (les redaccions no duen notes).

Per disposar de manera adequada totes aquestes parts en la pàgina, cal que determineu el marge del document, és a dir, l'espai en blanc que separa els límits del text dels límits del full. Es recomana que aquests marges —superior, inferior, esquerre i dret— siguin d'entre 2 i 2,5 cm. En els treballs que tinguin una certa gruixa i que s'hagin d'enquadrar és recomanable deixar un marge suplementari d'enquadració d'1 cm.

Si el document és llarg, cal que en numereu les pàgines, preferentment a la part inferior del full, amb el nombre alineat a l'exterior, a la dreta o al centre. La numeració es fa habitualment en xifres aràbigues. En el cas d'un treball que contingui una introducció o un estudi preliminar i l'edició de qualche text, es pot optar per combinar les xifres romanes —en rodona (i, ii, iii, iv...) o en versaleta (I, II, III, IV...)— i les aràbigues.

2 La divisió del text

Hi ha tres procediments per dividir un text en paràgrafs: entrar la primera línia del paràgraf —n'hi ha prou amb 0,5 cm—, deixar-ne la primera línia a l'esquerra i entrar la resta o deixar un espai en blanc suplementari entre els paràgrafs sense entrar cap línia.

El primer és el més habitual i és el que es recomana de fer servir amb preferència. El segon es fa servir a les bibliografies, les llistes de referències bibliogràfiques i els índexs analítics. El tercer es fa servir en textos breus que continguin successions de missatges diferenciats o la lectura dels quals convingui segmentar (instruccions d'ús, textos publicitaris), si bé de cada vegada més s'usa en altres tipus de textos. Atesa la finalitat

estrictament acadèmica dels textos que haureu de redactar, es recomana que opteu pel primer o pel segon procediment, segon que correspongui.

No es recomana que feu servir un dels dos primers procediments juntament amb el tercer, perquè es perd massa espai en el full, i tampoc no es recomana que prescindiu dels tres procediments i deixeu el canvi de paràgraf a l'espai blanc que sobra a la darrera línia. A continuació en teniu diversos exemples, dels quals només els dos primers són adequats, amb les restriccions esmentades:

1. Amb la primera línia entrada —excepte la del paràgraf inicial de capítol o de secció (adequat):

Aquest capítol està dedicat a fer una revisió crítica dels conceptes de *literatura popular*, *literatura tradicional* i *literatura oral*.

La definició d'aquests conceptes i l'aplicació que en fan els diversos autors són, vistes globalment, extremadament problemàtiques i confuses. I, de moment, les temptatives que s'han fet de posar-hi una mica d'ordre no han estat, ni de molt, reeixides. Ni crec que ho arribin a ser mai.

De la llista de termes esmentada al capítol anterior, *popular*, *tradicional* i *oral* són els més recurrents i els més controvertits en el debat terminològic. Deix el darrer per discutir-lo més endavant i em detendré ara examinar els dos primers.

2. Amb la primera línia sense entrar (adequat):

Mas, Joan (1990). «Els "tics" de la Renaixença, encara». *Revista de Catalunya*, 37: 97-108.

Massot, Josep (1985). *Els mallorquins i la llengua autòctona*. Segona edició augmentada. Barcelona: Curial Edicions Catalanes.

Miralles, Joan (1985). *La història oral: Qüestionari i guia didàctica*. Palma de Mallorca: Editorial Moll.

Oriol, Carme (2017). *Estudis de literatura popular. Història i mètodes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

3. Amb espai en blanc entre paràgrafs (no adequat):

Aquest capítol està dedicat a fer una revisió crítica dels conceptes de *literatura popular*, *literatura tradicional* i *literatura oral*.

La definició d'aquests conceptes i l'aplicació que en fan els diversos autors són, vistes globalment, extremadament problemàtiques i confuses. I, de moment, les temptatives que s'han fet de posar-hi una mica d'ordre no han estat, ni de molt, reeixides. Ni crec que ho arribin a ser mai.

De la llista de termes esmentada al capítol anterior, *popular*, *tradicional* i *oral* són els més recurrents i els més controvertits en el debat terminològic. Deix el darrer per discutir-lo més endavant i em detendré ara examinar els dos primers.

4. Amb la primera línia entrada i espai en blanc entre paràgrafs (no adequat ni recomanable):

Aquest capítol està dedicat a fer una revisió crítica dels conceptes de *literatura popular*, *literatura tradicional* i *literatura oral*.

La definició d'aquests conceptes i l'aplicació que en fan els diversos autors són, vistes globalment, extremadament problemàtiques i confuses. I, de moment, les temptatives que s'han fet de posar-hi una mica d'ordre no han estat, ni de molt, reeixides. Ni crec que ho arribin a ser mai.

De la llista de termes esmentada al capítol anterior, *popular*, *tradicional* i *oral* són els més recurrents i els més controvertits en el debat terminològic. Deix el darrer per discutir-lo més endavant i em detendré ara examinar els dos primers.

5. Amb la primera línia sense entrar i sense espai en blanc entre paràgrafs (no adequat ni recomanable):

Aquest capítol està dedicat a fer una revisió crítica dels conceptes de *literatura popular*, *literatura tradicional* i *literatura oral*.

La definició d'aquests conceptes i l'aplicació que en fan els diversos autors són, vistes globalment, extremadament problemàtiques i confuses. I, de moment, les temptatives que s'han fet de posar-hi una mica d'ordre no han estat, ni de molt, reeixides. Ni crec que ho arribin a ser mai.

De la llista de termes esmentada al capítol anterior, *popular*, *tradicional* i *oral* són els més recurrents i els més controvertits en el debat terminològic. Deix el darrer per discutir-lo més endavant i em detendré ara examinar els dos primers.

3 L'alineació i l'interlineat

El text s'ha de diposar amb alineació justificada —i no amb alineació a la dreta o en bandera— i amb interlineat d'1,5. No s'ha de fer servir mai l'interlineat doble.

Dels exemples següents, doncs, només és recomanable l'1:

1 Hi ha qui afirma que només hi ha dues classes de professors universitaris: els que no van mai per la facultat i els que no hi haurien d'anar mai. Aquesta afirmació tan categòrica és fàcilment constatable, i ja tendreu ocasió de fer-ho si assistiu a classe amb més o menys regularitat.

2 Hi ha qui afirma que només hi ha dues classes de professors universitaris: els que no van mai per la facultat i els que no hi haurien d'anar mai. Aquesta afirmació tan categòrica és fàcilment constatable, i ja tendreu ocasió de fer-ho si assistiu a classe amb més o menys regularitat.

3 Hi ha qui afirma que només hi ha dues classes de professors universitaris: els que no van mai per la facultat i els que no hi haurien d'anar mai. Aquesta afirmació tan categòrica es fàcilment constatable, i ja tendreu ocasió de fer-ho si assistiu a classe amb més o menys regularitat.

4 Els cossos

La mida dels caràcters s'anomena *cos*. Cal usar el cos adequat a cada part del document. En el cas dels treballs acadèmics, i de manera general, es recomana que useu cossos parells en una escala de tres graus: cos de referència (10) en les notes i les citacions fora de text; cos de lectura (12) en el text i en les referències bibliogràfiques, i titulars (a partir de 14) en els títols, tot i que en el títol de la portada, si n'hi ha, pot usar-se fins a un cos 24.

5 Les fonts

El conjunt de caràcters (lletres i signes) que integren cadascun dels estils d'una família de caràcters (rodona, cursiva, negreta, versaleta) s'anomena *font*. Els processadors de textos en solen presentar un nombre més o menys ampli, que varia en funció del tipus de processador i del tipus d'ordenador (PC o Mac) i que es pot ampliar en funció de les necessitats de l'usuari.

No totes les fonts de què disposa el vostre processador de textos són adequades a la formalitat que exigeix un treball acadèmic. És el cas de les fonts ornamentals i les que imiten la cal·ligrafia, l'escriptura manual o l'escriptura mecanografiada, que es recomana que no feu servir.

Aquestes en són algunes, a tall d'exemple:

Aquesta font no és adequada per a un treball acadèmic (Herculanum)

Aquesta font no és adequada per a un treball acadèmic (Marker Felt)

Aquesta font no és adequada per a un treball acadèmic (Bradley Hand)

Aquesta font no és adequada per a un treball acadèmic (Desdemona)

Aquesta font no és adequada per a un treball acadèmic (Bauhaus 93)

Comparau-les amb aquestes, que són algunes —no totes— de les més recomanables en la redacció de treballs acadèmics:

Aquesta font és adequada per a un treball acadèmic (Times)

Aquesta font és adequada per a un treball acadèmic (Times New Roman)

Aquesta font és adequada per a un treball acadèmic (Calibri)

N'hi ha d'altres que també hi són adequades. Tenen l'inconvenient però que la cursiva hi té més poca eficàcia contrastiva. Observau-ne la diferència entre els dos primers exemples i els dos darrers:

He llegit *Quan els cans lladren* i m'ha entusiasmat (Times New Roman)

He llegit *Quan els cans lladren* i m'ha entusiasmat (Book Antiqua)

He llegit *Quan els cans lladren* i m'ha entusiasmat (Helvetica)

He llegit *Quan els cans lladren* i m'ha entusiasmat (Arial)

Per a aquest opuscle s'ha fet servir la UIBsans, que és una font pròpia i exclusiva de la Universitat de les Illes Balears, que també podeu fer servir per redactar treballs acadèmics.

6 Els estils

Les lletres poden ser: segons la figura, ·minúscules·, MAJÚSCULES o VERSALETES; atenent a l'aplom de l'ull, ·rodones· o *cursives*; segons el gruix del traç, tant si són rodones com *cursives*, poder ser ·normals· o **negretes**.

El tipus de lletra que es fa servir per defecte en la redacció de textos és la ·rodona normal minúscula·, per la qual cosa no és recomanable ni adequat que redacteu un treball acadèmic en cursiva o en majúscules, per exemple. Es detallen a continuació alguns usos d'aquests estils que us pot ser útil conèixer i tenir presents a l'hora de confeccionar textos.

6.1 S'escriuen en rodona:

6.1.1 Els títols de textos sagrats i els seus llibres:

La Bíblia, l'Alcorà, el Gènesi, La Torà

6.1.2 Els títols de textos, publicacions i obres literàries i artístiques constituïts per un genèric:

6.1.2.1 Compilacions, regulacions i disposicions legals i documents oficials:

els Usatges, l'Estatut, la Constitució, la Resolució del conseller d'Educació i Universitat

6.1.2.2 Còdexs manuscrits:

el Codex Calixtinus, el Cançoner dels Masdovelles

6.1.2.3 Les parts de llibre si tenen valor de títol exacte:

Per a aquest tema, vegeu la Bibliografia.

La Nota Bibliogràfica del llibre d'Escandell és molt útil.

6.1.2.4 Les obres medievals en què el genèric va especificat pel nom de l'autor o un topònim de l'indret on foren trobades o es conserven:

les Homilies d'Organyà, el Cronicó de Sklokoster

6.1.3 Les escultures i obres arquitectòniques de l'Antiguitat i obres escultòriques monumentals posteriors:

la Victòria de Samotràcia, la Venus de Milo, l'Estàtua de la Llibertat, la Cibeles

6.1.4 Les obres musicals:

el Concert en mi bemoll (K. 271) de Mozart, el Rèquiem de Verdi, la Missa en si menor de Bach

6.2 S'escriuen en cursiva els títols específics de:

6.2.1 Novel·les, novel·les curtes, reculls de contes, llibres de poesia, memòries, dietaris, assajos i, en general, obres majors:

Bearn, Slaughterhouse-Five, Las personas del verbo, Retrotopia, El dardo en la palabra, Analytic Essays in Folklore

6.2.2 Quadres i escultures:

La masia, La mer avec nuages, L'Origine du monde, El profeta, Mobili, Dona davant el mirall

6.2.3 Obres teatrals, pel·lícules i sèries televisives:

El mètode Grönholm, King Lear, Casablanca, Dr. Strangelove, Breaking Bad, Homeland

6.2.4 Diaris, revistes i publicacions periòdiques:

Ara, Público, Diario de Mallorca, El Temps, Revista de Dialectología y Tradiciones Populares, Journal of Folklore Research, L'Avenç

6.2.5 Obres musicals majors:

Tosca, Kleine Nachtmusik, La verbena de la Paloma, Let Them Eat Chaos, Lamparettes, El poeta Halley

6.2.6 Còmics, tires, historietes il·lustrades:

TBO, The Sandman, Flash Gordon, Bola de Drac, Vuits i nous

6.3 La negreta només és recomanable si es vol augmentar la visibilitat dels títols i subtítols de secció i dels números de secció o de paràgraf.

Tret d'aquest cas, no se'n recomana l'ús, perquè «en els textos literaris i assagístics (i, en general, en les publicacions del terreny de les humanitats) resulta quasi sempre un procediment distintiu massa fort (si molt convingués, sempre es pot recórrer a les versaletes)» (Pujol/Solà 1995: 201-202). En qualsevol cas, se n'ha de prescindir sempre en el cos del text.

6.4 S'escriuen en versaleta:

6.4.1 Els numerals romans que expressen els segles i la paginació o la foliació:

Se sol afirmar que el procés de decadència comença a final del segle xv, es consolida durant els segles xvi, xvii i xviii i acaba a mitjan xix amb la creació dels Jocs Florals de Barcelona el 1859.

Sobre la qüestió de l'incompliment sistemàtic de la Llei de costes, vegeu el magnífic Estudi Preliminar de Brunet dins *La manipulació de la geografia*, especialment les pàgines xxiii-lvi.

Observau la diferència amb les majúscules:

Se sol afirmar que el procés de decadència comença a final del segle xv, es consolida durant els segles xvi, xvii i xviii i acaba a mitjan xix amb la creació dels Jocs Florals de Barcelona el 1859.

Sobre la qüestió de l'incompliment sistemàtic de la Llei de costes, vegeu el magnífic Estudi Preliminar de Brunet dins *La manipulació de la geografia*, especialment les pàgines XXIII-LVI.

6.4.2 Els ètims o les arrels reconstruïdes de les llengües mortes que no hagin conegut l'escriptura o que hagin utilitzat l'alfabet llatí:

Ànima < llat. ANIMA 'aire, alè, buf'

Guerra < germ. occ. WERRA 'discòrdia, baralla'

7 Les citacions i les referències bibliogràfiques

En un treball acadèmic, sempre s'han de citar els deutes, els manlleus i els préstecs textuais. La profusió de citacions en un text no comporta necessàriament una falta d'idees pròpies i, en canvi, el fet d'amagar —o d'intentar-ho— les fonts de què ens hem servit per elaborar un treball sempre és un indicatiu segur de mala intenció, de poca perícia i de nul·la honestedat intel·lectual. Pensau, a més, que el professor coneix bé les fonts d'informació, tant impreses com electròniques, en què us podeu basar per als vostres treballs: de fet, jés el professor mateix qui us en proporcionarà la major part!

El text d'una citació se sol indicar de dues maneres: si no ocupa més de quatre línies, s'indica entre cometes (que poden ser altes o baixes); si ocupa més de quatre línies, s'indica en paràgraf a part, amb línies buides davant i darrere, entrat a l'esquerra —1 cm— i en cos de lletra dos punts més petit. Vegeu-ne un exemple:

Zumthor, a propòsit de les relacions entre l'oralitat i l'escriptura, fa una observació que escau perfectament a les circumstàncies sociolingüístiques en què els rondallistes de l'època romàntica varen dur a terme la seva tasca:

Les problèmes linguistiques interfèrent parfois pour compliquer encore ces relations [...]. Dans une communauté où voisinent langue nationale écrite et langues locales restées ou redevenues orales, des tensions multiples se dessinent entre une littérature nationale écrite, une poésie orale patoisante, et les efforts, liés à quelque mouvement régionaliste, pour créer une variété littéraire de l'idiome local. [...] De façon plus dramatique, cette situation est générale aujourd'hui dans de vastes régions du tiers monde (1983: 37).

En aquest sentit i en el context de la canviant «arquitectura lingüística» del xix (Kailuweit 2003), a la progressiva presa de consciència que el català era una llengua de cultura tan apta com qualsevol altra per a la representació literària cal afegir-hi les polèmiques ortogràfiques i gramaticals que es varen congriar a partir fonamentalment dels anys seixanta i en les quals Milà, Aguiló i, de manera tangencial, Maspons es varen veure involucrats.

D'altra banda, convé diferenciar els conceptes de *bibliografia* i de llista de referències bibliogràfiques: una bibliografia és una llista sistemàtica i ordenada d'obres

sobre un tema; una llista de referències, en canvi, és la llista de fonts i d'obres que se citen en un treball concret i per a la confecció del qual s'han manejat.

7.1 El sistema més còmode de resoldre les citacions i les referències bibliogràfiques és l'anomenat autor-data. Amb aquest sistema, les referències es donen a l'interior del text entre parèntesis, reduïdes al cognom de l'autor, seguit de l'any de publicació de l'obra i de la paginació: vegeu-ne un exemple a la secció 6.3. Al final del treball, totes les obres citades es reuneixen en una llista de referències. A continuació teniu alguns exemples de sistemes de citació entre parèntesis:

(Dols 2002, 28) (Juan 2005: 15-17)
(Sabater 1994: 115) (Trapero 1987, II: 205-207)
(Deyà 1999, 30-35)(Campos 2001: II, 5-17)

Si se citen diversos treballs en un mateix parèntesi, se separen per punt i coma:

(Deyà 1994: 39; Juan 1996: 69-72)

Si es tracta de treballs d'un mateix autor no cal que se'n repeteixi el cognom:

(Miquel 1998: 33; 1999: 71-75; 2004: 307)

El nom de l'autor en alguns casos va fora del parèntesi:

Deyà opina, potser de manera massa taxativa, que «España es una dictadura atemperada por el incumplimiento sistemático de las leyes» (1996: 72).

Dols (2001) admet la possibilitat que el canvi climàtic afecti la realització fonètica del segment vocàlic posterior alt.

Si l'autoria és doble, podeu separar el llinatge dels dos autors amb una barra inclinada (/) o amb el signe &. Si l'autoria és múltiple, es consigna el cognom de l'autor que figura en primer lloc seguit de la indicació *et al.* (*et alii* 'i altres'); a l'entrada corresponent de la llista de referències bibliogràfiques, però, s'hi han de consignar tots:

(Campos/Caro 2004), (Campos & Caro 2004)
(Campos *et al.* 2005), però no (Campos/Caro/Gual/Miquel 2005)

7.2 La llista de referències bibliogràfiques finals es pot confeccionar de la manera que exposam tot seguit, amb el benentès que només és una possibilitat i que n'hi ha d'altres d'igualment vàlides (vegeu Pujol/Solà 1995: 309).

En el cas dels llibres, l'ordre dels elements de cada entrada és aquest: Cognoms, Nom (Any). *Títol del llibre*. Lloc d'edició: Editorial.

Juan, Maria (2003). *The Relationship between Body Language and Grammar Teaching*. Londres: Mouton.
Sabater, Tina (1987). *El catàleg de venda de Cortinas Quintana. Una aproximació a les arts decoratives aplicades*. Palma: Edicions UIB.

Si cal donar diverses referències d'un mateix autor, només se n'esmenten el nom i el llinatge una vegada. Les referències s'ordenen cronològicament de més antiga a més moderna. Si n'hi ha diverses d'un mateix any, es diferencien amb una lletra minúscula en cursiva adjunta a la indicació d'any:

Deyà, Miquel (1992). «Las invenciones del nacionalismo periférico». *Cuadernos de Debate*, 75: 23-34.
— (1998a). *Introducció a la història militar de Mallorca*. Palma: Leonard Muntaner editor.
— (1998b). *Memoria crítico-descriptiva e ilustrada de los cuarteles de las Islas Baleares*. Sa Pobla: José J. de Olañeta.
— (1998c). «La pràctica docent de la història moderna i l'ECTS». *Pissarra*, 159: 39-60.

En el cas dels treballs més breus, convé distingir entre els que figuren en obres col·lectives i els que apareixen en publicacions periòdiques. En el primer cas, l'entrada és així: Cognoms, Nom (Any). «Títol de l'article». Dins *Títol del llibre*. Lloc d'edició: Editorial. Pàgines:

Dols, Nicolau (2002). «La imatge del sac de patató a la poesia de Bernat Cifre». Dins Joan Mas i Vives (ed.). *Estudis sobre poesia insular macarronicofestiva*. Barcelona: Edicions Curial. 201-218.

En el cas dels articles, en canvi, l'entrada es disposa d'aquesta manera: Cognoms, Nom (Any). «Títol de l'article». *Títol de la publicació periòdica*, número: pàgines:

Trapero, Patricia (1998). «Hijo, que la Semiótica te acompañe». *Lucas Enterprise Magazine*, 3: 53-130.

Un altre sistema possible d'ordenar la llista de referències és el que solen usar els antropòlegs i algunes revistes de lingüística:

Brown, Thomas H.

1964 «The Relationship Between Partonopeus de Blois and the Cupid and Psyche Tradition». *Brigham Young University Studies*, 5: 193-202.

Camarena, Julio; Maxime Chevalier

1995 *Catálogo tipológico del cuento folklórico español. Cuentos maravillosos*. Madrid: Gredos.

2003 *Catálogo tipológico del cuento folklórico español. Cuentos religiosos*. Alcalá de Henares: Centro de Estudios Cervantinos.

7.3 El sistema autor-data, però, no és l'únic possible. Un altre de més tradicional, però que encara s'usa, recorre a les notes a peu de pàgina per expressar les referències bibliogràfiques. Amb aquest sistema, la primera vegada que se cita una obra se'n dona l'autor, el títol i les dades relatives a l'edició (editorial, lloc i any) a peu de pàgina. Si es torna citar, només se'n reproduïx l'autor i el títol abreujat:

1. Tina Sabater, *El catàleg de venda de Cortinas Quintana. Una aproximació a les arts decoratives aplicades*, Palma, Edicions UIB, 1987, pàg. 38.
2. Maria Magdalena Brotons, *Introducció a l'art antic*, Palma, Editorial Moll, 2001, pàg. 350-356.
3. Tina Sabater, *El catàleg...*, pàg. 176-180.

Un altre recurs que es fa servir per no haver de repetir una referència de manera completa són les abreviatures llatines *op. cit.* (*opere citato* 'a l'obra citada'), *Ibid.* (*ibidem* 'allà mateix') i *Loc. cit.* (*loco citato* 'en el mateix passatge esmentat'). Vegeu-ne un exemple interpretat:

1. Tina Sabater, *El catàleg de venda de Cortinas Quintana. Una aproximació a les arts decoratives aplicades*, Palma, Edicions UIB, 1987, pàg. 38.
2. Maria Magdalena Brotons, *Introducció a l'art antic*, Palma, Editorial Moll, 2001, pàg. 350-356.
3. Tina Sabater, *op. cit.*, pàg. 176-180.
4. *Ibid.*, pàg. 210.
5. *Loc. cit.*

A la nota 1 es consignen l'autora, l'obra, les dades d'edició i la pàgina en què apareix el text que s'ha citat. A la nota 3, es consignen l'autora, la referència abreujada a l'obra de la nota 1 i les pàgines. L'abreviatura llatina de la nota 4 fa referència a la nota 3 i només en varia la referència a la pàgina. Finalment, l'abreviatura de la nota 5 es refereix només a la nota 4 i s'entén que el fragment citat es troba 'en el mateix

passatge esmentat' a la nota anterior: no hi ha, doncs, cap variació i per això no s'hi indica la paginació.

Amb aquest sistema pot ser convenient reproduir les referències bibliogràfiques en una llista ordenada al final, sobretot en treballs extensos. Una manera possible és aquesta:

Brotons, Maria Magdalena. *Introducció a l'art antic*, Palma, Editorial Moll, 2001.

Sabater, Tina. *El catàleg de venda de Cortinas Quintana. Una aproximació a les arts decoratives aplicades*, Palma, Edicions UIB, 1987.

Trapero, Patricia. «Dexter, Hannibal Lecter y otros animales de compañía», a *Revista Española de Estudios Culturales*, núm. 20, 2006, pàg. 23-44.

Per a altres possibilitats d'ordenació dels elements de les entrades, vegeu *Mestres et al.* (2007: 522-524) i *Pujol/Solà* (1995: 285-286).

7.4 Les referències a recursos electrònics s'ordenen en la mateixa llista de referències bibliogràfiques, amb la indicació «[en línia]», «[en línea]» o «[online]», si la font es troba a Internet, i la indicació de la data de la consulta, perquè amb una actualització de la pàgina se'n pot eliminar el document que hi havíeu consultat i que citeu. Si la font es troba en cd-rom, s'ha d'indicar i també si és per a PC o per a Mac:

Brednich, Rolf W. (2002). «Where they originated. Some contemporary Legends and Their Literary Origins». *Folklore*, 20: 7-16. [en línia]. <<http://www.folklore.ee/folklore/>> [consulta: 7/10/2015].

<http://rondcat.arxiuefolklore.cat/> [consulta: 15/03/2017].

Thompson, Stith (1993). *Motif-Index of Folk-Literature*. [cd-rom PC]. Bloomington: Indiana University Press.

7.5 Atès que aquest opuscle s'adreça a tots els estudiants de la Facultat, només s'hi han tractat les referències a obres impreses i electròniques. Amb tot, es recomana als estudiants d'Història que consultin *Pujol/Solà* (1995: 317-319) per a les referències a fonts inèdites (manuscrits, documents d'arxiu, documentació notarial i parroquial, documentació inèdita). Així mateix, els estudiants d'Història de l'Art faran bé de consultar-ne les pàgines 298-300 per al tractament de les filmografies, les videografies i les llistes d'obres artístiques.

7.6 Els estudiants de Geografia faran bé de respectar les indicacions següents a l'hora d'incloure mapes o plànols en un treball:

1 El mapa o el plànol és un recurs que permet presentar informació territorial, qualitativa i quantitativa, a una escala intel·ligible, per la qual cosa interessa que la densitat d'informació sigui òptima i suficient, però no excessiva.

2 Els mapes o plànols s'han de presentar a escala, preferiblement gràfica a fi de poder fer les mides necessàries en cas que se'n faci una ampliació o una reducció, i amb indicació del nord geogràfic per facilitar-ne l'orientació.

3 Cada mapa o plànol ha d'anar acompanyat de la nomenclatura o del quadre d'interpretació de signes que s'hi hagin usat (punts, línies, trama, colors...).

4 Aquest material cartogràfic s'ha d'emmarcar amb un requadre i s'ha d'identificar amb un títol a la part superior i l'expressió de la font utilitzada a la part inferior.

7.7 Els gestors de citacions i referències bibliogràfiques

Aquestes eines ajuden a gestionar de manera eficient la informació electrònica que trobareu disponible als catàlegs de biblioteques, a les bases de dades, a pàgines web i a altres fonts d'informació a què pugueu acudir a l'hora d'elaborar un treball acadèmic.

Per mitjà d'aquest gestors podeu crear una base de dades personal de referències bibliogràfiques; compilar la vostra bibliografia de forma automàtica, organitzar-la i comentar-la; organitzar, editar i cercar referències bibliogràfiques guardades; inserir citacions al text del treball i a peu de pàgina; inserir una llista de referències amb el format normalitzat que trieu...

El Servei de Biblioteca de la Universitat de les Illes Balears en posa quatre a la vostra disposició: Mendeley, Endnote, Zotero i Citeulike. Hi podeu accedir des de: http://biblioteca.uib.cat/oferta/recursos_electronics/gestors_bibliografics/.

8 Aspectes ortotipogràfics

8.1 Les cometes

D'entrada, hi ha tres classes diferents de cometes: dues de dobles, les baixes o a la francesa (« ») —que no es poden substituir per angles dobles (<< >>)— i les volades o saxones (""), i les simples (' '). Les dues primeres no es distingeixen en res i tant podeu

usar-ne unes com les altres. Això sí, amb coherència: si optau per unes en un mateix treball no les alterneu amb les altres, excepte en el cas que s'indica tot seguit.

Les cometes volades —com les simples— tenen l'avantatge que figuren al teclat i que no heu de recórrer a l'assignació de tecles ni a la funció d'inserir símbols cada vegada que n'hàgiu de fer servir. Sobre el tipus de cometes que es fan servir en alemany, vegeu Pujol/Solà (1995: 121).

Un cas en què és recomanable combinar les dues classes de cometes dobles és en el de les citacions que ja en contenen:

Ferrando/Nicolás (2005: 285) observen que no es va autoritzar el manual *Rudiments de la llengua llatina* (1762), del menorquí Antoni Peralta, perquè «l'aprenentatge del llatí per mitjà del català és “un método al parecer no aprobado del Real Consejo para las escuelas públicas y no muy decoroso para la nación española”.»

S'escriuen entre cometes el títols de parts d'obres majors:

1. Capítols de llibres, contes, poemes, articles...:

«L'aspecte creador de l'ús del llenguatge», «Na Magraneta», «A l'escala», «Catégories analytiques et genres populaires»

2. Àries d'òpera, cançons:

«Der Vogelfänger bin ich ja», «Nessun dorma», «Icebergs i guèisers», «Cortez the Killer»

3. Episodis de sèries televisives o edicions concretes de sèries programàtiques de ràdio i televisió:

«Say My Name» (*Breaking Bad*), «Veritats de mentida» (*Sense ficció*)

Les cometes simples tenen una funció molt restringida: serveixen per emmarcar les glosses que interpreten un mot:

Cigaló 'rebotat, rasca' és un dels calcs més patètics que podem documentar en la llengua catalana: si *cigala* = *carajo*, ¡*carajillo* = *cigaló*!

Vegeu, també, els exemples de 6.4.2.

8.2 El guió i el guionet

Convé que distingiu aquests dos signes. El primer, també anomenat guió llarg (—), s'usa fonamentalment per marcar els incisos en un text i en substitució del nom i el cognom de l'autor a les entrades d'una llista de referències bibliogràfiques o en una bibliografia (vegeu els exemples de la secció 7.2). No s'usa el guió de tancament si després de l'incís ve un punt (i seguit o a part):

Tanmateix, ja hem vist més amunt —i estem cansats de veure-ho arreu d'aquests capítols sobre la puntuació— que la distinció teòrica pot arribar a ser molt prima o imperceptible. La voluntat individual de l'escriptor és, doncs, l'última instància en aquest punt —com, en general, en tota la qüestió de la puntuació.

El guió llarg no es pot substituir amb el guionet, que té una altres usos que ara no fan al cas, ni per la successió de dos guionets.

8.3 Altres qüestions

8.3.1 La ela geminada duu el punt volat (l·l) i no baix (l.l). Escriure una ela geminada amb el punt baix és totalment inadmissible i constitueix una falta d'ortografia.

8.3.2 Per als punts suspensius, que només són tres, feu servir el símbol de tres punts (...) i no el signe del punt repetit tres vegades (...). Per deixar una enumeració oberta, podeu recórrer als punts suspensius o a *etc.*, però no a tots dos alhora.

8.3.3 La lligadura œ també s'ha de representar de manera adequada per mitjà del símbol corresponent i no per mitjà de l'adjunció de les lletres o i e:

cœur, mœur, œuvre i no *coeur, *moeur, *oeuvre

9 Recomanacions finals

Si teniu dubtes relatius a qualque aspecte relacionat amb els criteris de confecció i de presentació d'un document (treball, ressenya, nota de lectura...), consultau els professors abans de redactar-lo i us evitareu haver-hi de fer modificacions posteriorment.

Abans de lliurar el document — en format electrònic o imprès— pensau a passar el verificador ortogràfic i gramatical al text.

Convé que gardeu sempre una còpia del document i que el lliureu en format pdf o imprès a doble cara i enquadernat, si no se us donen indicacions en un altre sentit.

10 Referències bibliogràfiques

Mestres, Josep M.; Joan Costa; Mireia Oliva; Ricard Fité (2007). *Manual d'estil: La redacció i l'edició de textos*. Tercera edició actualitzada i ampliada. Barcelona: Eumo Editorial / Associació de Mestres Rosa Sensat / Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona / Universitat Pompeu Fabra.

Prat, Joaquim (2004). *Técnicas y recursos para la elaboración de tesis doctorales: bibliografía y orientaciones metodológicas*. [en línia]. <http://www.ub.edu/histodidactica/images/documentos/pdf/tecnicas_recursos_elaboracion_tesis_doctorales_bibliografia_orientacion_metodologicas.pdf> [consulta: 24/05/2017].

Pujol, Josep M.; Joan Solà (1995). *Ortotipografia: Manual de l'autor, l'autoeditor i el dissenyador gràfic*. Barcelona: Columna.

Reverté, Maria Pilar (2003). *Aprenem a investigar*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.